

2-TOM, 4-SON

XIZMAT KO'RSATUVCHI KORXONALARDA IQTISODIY
SAMARADORLIKNI OSHIRISHNING AHAMIYATI VA UNING NAZARIY
MASALALARI

Raximov Azamat Hamroqulovich

Samarqand iqtisodiyot va servis instituti "Servis" fakulteti tyutori, mustaqil tadqiqotchi

Annotatsiya: Ushbu maqolada har qanday xo'jalik yuritish shaklining muayyan bir ijtimoiy- iqtisodiy tizimda vujudga kelishi va rivojlanishining asosiy shartlaridan biri uning samaradorligi darajasi bilan belgilanishi keltirib o'tilgan. Shuningdek, samarali xo'jalik yuritish raqobatli bozor muhitida xo'jalikning yashovchanligi va taraqqiyotini belgilab beruvchi eng asosiy omillardan biri hisoblanshi va boshqa masalalar sharhi ochib berilgan.

Kalit so'zlar: natija, samaradorlik ko'rsatkichlari, milliy iqtisodiyot, iqtisodiy o'sish, moliyaviy resurslar, rentabellik, moliyaviy ko'rsatkichlar.

Kirish. Ishlab chiqarish samaradorligi - juda murakkab iqtisodiy kategoriya. U obyektiv iqtisodiy qonunlar, ijtimoiy ishlab chiqarishning asosini ifoda etuvchi – natijani, ya'ni oqibatni aks ettiradi. Oqibat yoki natija har qanday faoliyatning maqsadidir. Samara tushunchasi bilan iqtisodiy samara tushunchasini farqlash kerak. Milliy iqtisodiyot rivojlanishini baholash mezonlaridan biri sifatida iqtisodiy o'sish ko'rsatkichi qabul qilingan. Ushbu ko'rsatkich muayyan davr mobaynida Real YAIM hajmining o'tgan davrdagiga nisbatan oshishi, to'liq bandlilik sharoitiga mos keluvchi potentsial ishlab chiqarish darajasini uzoq muddatli ko'payishi tendentsiyasini anglatadi¹.

Harakatlar strategiyasida iqtisodiyotni yanada rivojlantirish hamda liberallashtirishga oid belgilangan chora-tadbirlar amalga oshirilishi mamlakatimiz iqtisodiy barqarorligini yanada yuksaltirish, aholi farovonligini oshirishda muhim o'rin tutadi. Chunonchi, ushbu hujjatda iqtisodiyotning ochiqligi va raqobatbardoshligini oshirish, iqtisodiy mustaqillikni, makroiqtisodiy barqarorlikni mustahkamlash hamda iqtisodiy o'sish sur'atlarini saqlab qolish, yetakchi ishlab chiqarish tarmoqlarini modernizatsiya va diversifikatsiya qilish, moliya-bank sohasini tubdan isloh etish, tashqi iqtisodiy aloqalarni yanada kengaytirish, xorijiy investitsiyalarni faol jalb qilishga e'tibor qaratilgan².

Tahlil va natijalar. Ishlab chiqarish samaradorligi³ — korxonada miqyosida iqtisodiy faoliyat, iqtisodiy dasturlar va tadbirlarning foydali natijalar berishi, olingan

¹ <https://sbtsuejournals.uz/index.php/EFI/article/download/33/33>

² <http://uzbekistan-geneva.ch/iqtisodiy-samaradorlik-farovonlik-omili.html>

³ https://uz.wikipedia.org/wiki/Ishlab_chiqarish_samaradorligi

2-TOM, 4-SON

iqtisodiy samaraning muayyan qiymatga ega bo'lgan resurslarni qo'llagan holda eng yuqori ishlab chiqarish hajmiga erishishga sabab bo'lgan ishlab chiqarish omillari, resurslar sarflariga nisbati bilan tavsiflanadi. Ishlab chiqarish samaradorligi korxonalar faoliyatining yakuniy natijasini ko'rsatadi. Miqdoriy jihatdan ishlab chiqarish samaradorligini mahsulot ishlab chiqarish uchun sarf qilingan mehnat miqdori bilan o'lchash mumkin, lekin mehnat sarfini aniq o'lchash ancha qiyin. Shu sababli, ishlab chiqarish samaradorligi mehnat resurslaridan foydalanish samaradorligi; ishlab chiqarish vositalaridan va kapitaldan foydalanish samaradorligi ko'rsatkichlari bilan aniqlanadi. Korxonalarda ishlab chiqarish samaradorligining umumlashgan ko'rsatkichi tovar ishlab chiqarish sur'atlarining o'sishi hisoblanadi, undan tashqari puldagi harajatlar birligiga to'g'ri keladigan mahsulot hajmi, balans foydalaning asosiy va aylanma fondlar yigindisiga nisbati, to'la tannarx ko'rsatkichlari muhim ahamiyatga ega. Mehnat unumdorligining o'sishi sur'atlari, mehnatni tejash va mahsulot hajmi o'sishida mehnat unumdorligi hissasi kabi ko'rsatkichlardan ham foydalaniladi. Ishlab chiqarish samaradorligi texnik samaradorlik (ishlab chiqarish hajmi), iqtisodiy samaradorlik (mehnat unumdorligi, mehnat resurslari, asosiy fondlar, aylanma resurslar), ijtimoiy samaradorlik (moddiy resurslar, foyda) hisobiga shakllanadi. Korxonalar faoliyati rivojlanishning miqdordagi iqtisodiy samaradorligi ko'rsatiladigan xizmatlar miqdori va ularning sifat jihatlarini aks ettiradigan iqtisodiy ko'rsatkichlar tizimi bilan tavsiflanadi⁴:

- ishlab chiqarish xarajatlar miqdori;
- moddiy-texnik bazaning holati va rivojlanishi;
- moliyaviy-iqtisodiy faoliyat ko'rsatkichlari;
- korxonalar faoliyatini rivojlantirish ko'rsatkichlari.

Bozor munosabatlarining shakllanishi sharoitida xo'jalik faoliyatini tahlil qilish korxonalarining yanada iqtisodiy va ijtimoiy rivojlanishiga, ularning moliyaviy holatini mustahkamlashga qaratilishi kerak. Buning uchun iqtisodiy tahlilni fan sifatida doimiy ravishda rivojlantirish, uning metodologiyasini takomillashtirish, kompyuterlarning tahliliy ishlarini amaliyotga keng joriy etish, ma'lumotlarni yig'ish va qayta ishlashning boshqa eng yangi texnik vositalari, iqtisodiy, matematik va boshqa ratsional tadqiqot usullaridan foydalanish talab etiladi. iqtisodiy jarayonlar. Tahliliy ishlarining ilg'or tajribalarini o'rganish, umumlashtirish va ulardan foydalanish iqtisodiy faoliyatni tahlil qilishning nazariy darajasining oshishiga yordam beradi.

⁴ <https://newjournal.org/index.php/new/article/view/11541/11185>, Шамсиддинов Баходир Нодирович. (2024). КОРХОНА ФАОЛИЯТИДА ИКТИСОДИЙ САМАРАДОРЛИК КО'РСАТКИЧЛАРИ ТИЗИМИ. Журнал инноваций нового века, 46 (3), 107–112. Получено с <https://newjournal.org/index.php/new/article/view/11541>.

2-TOM, 4-SON

Iqtisodiy faoliyatni tahlil qilish iqtisodiy boshqaruv tizimining asosiy vazifalaridan biri bo'lib, axborotni yig'ish va boshqaruv qarorlarini qabul qilish o'rtasida oraliq o'rinni egallaydi, ya'ni tahlil boshqaruv qarorlaridan oldin, ularni tayyorlab, asoslab beradi. Korxonalar va boshqa xo'jalik yurituvchi sub'ektlar ishini samarali, maqbul boshqarish uchun mavjud resurslar va imkoniyatlar, ulardan oqilona foydalanish, iqtisodiy va ijtimoiy rivojlanish haqida ma'lumot kerak. Bunday ma'lumotlar, birinchi navbatda, operativ va joriy (retrospektiv) iqtisodiy tahlil yordamida olinadi. Tahlillar orqali ular rejalarining bajarilishini, korxonaning iqtisodiy va ijtimoiy rivojlanish dinamikasini o'rganadilar, boshqaruv samaradorligini oshirish uchun zaxiralarni aniqlaydilar va foydalanadilar, agar mavjud bo'lsa, ishdagi kamchiliklarning sabablarini aniqlaydilar va choralar ishlab chiqadilar. ularni bartaraf etish va oldini olish. Shu bilan birga, asosiy e'tibor aniqlangan kamchiliklarni tuzatishga emas, balki korxonada boshqaruvning yanada oqilona va samarali usullarini ishlab chiqishga qaratiladi⁵

Xulosa. Korxonaning innovatsion boshqaruvi samaradorligiga doimiy ravishda ichki va tashqi omillar o'z ta'sirini ko'rsatib turadi. Zamonaviy iqtisodiy munosabatlar tizimida ichki omillar qatoriga tadbirkorlik qobiliyati, korxonaning personalini, kommunikatsiya samaradorligi, korxonaning tashkiliy tuzilishi, innovatsion faoliyatning bozorga yo'naltirilganligi va innovatsiyalar uchun resurslarning yetarlilik darajasi kabi omillar kiradi. Korxonaning innovatsion boshqaruvi samaradorligiga ta'sir ko'rsatuvchi tashqi omillarga esa mamlakatda maslahat va konsalting xizmatlari, moliyaviy yordam, innovatsion faoliyatni rag'batlantirish va qonunchilik kabi omillar inobatga olinishi zarur⁶.

FOYDALANILGAN ADABIYOTLAR:

1. <https://sbtsuejournals.uz/index.php/EFI/article/download/33/33>
2. <http://uzbekistan-geneva.ch/iqtisodiy-samaradorlik-farovonlik-omili.html>
3. https://uz.wikipedia.org/wiki/Ishlab_chiqa_rish_samaradorligi
4. <https://newjournal.org/index.php/new/article/view/11541/11185>
5. Шамсиддинов Баходир Нодирович. (2024). КОРХОНА ФАОЛИЯТИДА ИКТИСОДИЙ САМАРАДОРЛИК КО'РСАТКИЧЛАРИ ТИЗИМИ. Журнал инноваций нового века, 46 (3), 107–112. Получено с <https://newjournal.org/index.php/new/article/view/11541>.
6. <https://kompy.info/kurs-ishi-korxonona-iqtisodiyoti-va-menejmenti-fanidan-mavzu-san.html?page=2>
7. Raxmatillo Avazbek O'G'Li Alijonov, Shoxruxbek Alisher Ogli Solijonov SANOAT KORXONALARIDA ISHLAB CHIQA_RISH SAMARADORLIGINI OSHIRISH MEXANIZMLARI // Scientific progress. 2022. №7. URL: https://cyberleninka.ru/article/n/sanoat-korxonalarida-ishlab-chiqa_rish-samaradorligini-oshirish-mexanizmlari (дата обращения: 16.04.2024).

⁵ <https://kompy.info/kurs-ishi-korxonona-iqtisodiyoti-va-menejmenti-fanidan-mavzu-san.html?page=2>

⁶ Raxmatillo Avazbek O'G'Li Alijonov, Shoxruxbek Alisher Ogli Solijonov SANOAT KORXONALARIDA ISHLAB CHIQA_RISH SAMARADORLIGINI OSHIRISH MEXANIZMLARI // Scientific progress. 2022. №7. URL: https://cyberleninka.ru/article/n/sanoat-korxonalarida-ishlab-chiqa_rish-samaradorligini-oshirish-mexanizmlari (дата обращения: 16.04.2024).

